સુરત જિલ્લાનો

"ભૂગોળ શિક્ષક"

નામદાર શહેનશાહ અને શહેનશાહ બાનુ ઘણું જીવો.

રચનાર—છગનલાલ મોતીરામ શાહ

"મુખગણિત શિક્ષક" ના કર્તા શાહપોર-સુરત.

કિંમત રૂ. ૦—૧—૩

ગુજરાત શાળાપત્રમાં આપેલી સૂચનાને

——— અનુસરી રચેલો ———

સુરત જિલ્લાનો 'ભૂગોળ શિક્ષક'

— રચનાર —

છગનલાલ મોતીરામ શાહ

"મુખગણિત શિક્ષક" ના કર્તા.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

પ્રસિદ્ધ કરવાનુ ઠેકાણુ—શાહપોર-સુરત.

છાપનાર—ઠાકોરદાસ માનસીંગ.

છાપવાનું ઠેકાણું—જૈન વિજય પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

ચૌટાના પુલ ઉપર, સુરત.

પહેલી આવૃત્તિ—૨,૧૦૦ પ્રત.

જુન સને ૧૯૧૫.

કિંમત રૂ. ૦-૧-૩.

ત્રીજા ધોરણ માટે. અદ્યાપિ બહાર ન પડેલી એવી

— ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની —

પ્રશ્નોત્તરમાળા. દોઢ આનો.

ગુજરાત શાળાપત્રમાં આપેલી સૂચનાને

— અનુસરી રચેલો —

સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો

"ભૂગોળ શિક્ષક" બે આના.

— સુરત જિલ્લાનો નકશો ત્રણ આના. —

બીજા ધોરણ માટે "દિશાશિક્ષણ" ચાર પાઈ.

શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ ને વાલીઓને અતિ ઉપયોગી
પ્રાથમિકશાળાના બાળવર્ગથી પાંચમા ધોરણ સુધીના

——— દરેક ધોરણના છુટા ———

"મુખગણિત શિક્ષક" તૈયાર છે.

ગ્રામ્યશાળાના "મુખગણિત શિક્ષક"

(બાળવર્ગ, પહેલા બીજા) ધોરણના રૂ. ૦-૩-૩

(પહેલા બીજા) ધોરણના રૂ. ૦-૨-૬

ખાસ ત્રીજા ધોરણનો રૂ. ૦-૨-૦

કર્તા—છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર-સુરત.

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતી પ્રાથમિક શાળાના ત્રીજા ધોરણમાં "જિલ્લા અથવા એજન્સિની ભૂતળ અને રાજકીય ભૂગોળ, ઉદ્યોગો, સ્થળો વચ્ચેનાં વ્યવહારના સાધનો વગેરે સાથે ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળ, શીખવવાનું સરકારી કેળવણી ખાતાએ ઠરાવ્યુ છે. તે મુજબ આ બુકમાં નમુના રૂપે સુરત જિલ્લો અને સુરત એજન્સિની પસંદગી કરવામા આવી છે. જિલ્લાની ભૂતળ અને રાજકીય ભૂગોળની સાથે ઔદ્યોગિક ભૂગોળ અને સ્થળો વચ્ચેનાં વ્યવહારનાં સાધનોનું આ બુકમાં માર્ગદર્શક વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. જેથી મને ખાતરી છે, કે ભૂગોળના શિક્ષણમાં બાળકો પર પડતો ગોખણનો નીરસ અને નિષ્ફળ બોજો દૂર થઇ તેમની કલ્પના શક્તિ કેળવાશે; તેમજ કાર્ય કારણનો સંબંધ જાણી તે ઉપરથી યોગ્ય અનુમાનો તારવાની શક્તિ કેળવાશે. જેથી આગળ જતાં બીજા દેશો અને ખંડોની ભૂગોળનું શિક્ષણ ગ્રહણ કરવામાં મુકાબલો કરવાનું બાળકોને અનુકૂળ થઇ પડશે અને તેથી તેઓ આ વિષયના શિક્ષણમાં રસ લેતા થશે. એજ.

તા. ૧૫-૬-૧૯૧૫.

લિ૦ સેવક

શાહપોર, સુરત }

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.

" મુખગણિત શિક્ષક " ના કર્તા

સુરત જિલ્લાનો "ભૂગોળ શિક્ષક"

સામાન્ય વર્ણન.

છોકરાઓ બીજા ધોરણમાં પોતાના તાલુકાની ભૂગોળ શીખી ગયા છે નજીકના બધા મળી આઠ તાલુકાઓ છે. **ચોર્યાસી તાલુકાની** ઉત્તરમા જઇએ તો **ઓરપાડ તાલુકો** આવે. ઓરપાડ તાલુકાની પૂર્વમા ગાયકવાડનુ રાજ્ય આવેલુ છે, તે મૂકીને પૂર્વમાં જઇએ તો **માંડવી તાલુકો** આવે. માંડવી તાલુકાની દક્ષિણમા **બારડોલી તાલુકો** આવેલો છે. ચોર્યાસી તાલુકાની દક્ષિણમાં ગાયકવાડનુ રાજ્ય આવેલુ છે, તે મૂકીને દક્ષિણે જઇએ તો **જલાલપોર તાલુકો** આવે. જલાલપોર તાલુકાની દક્ષિણમા **વલસાડ** અને **ચીખલી** તાલુકા આવેલા છે. વલસાડ તાલુકાની દક્ષિણમાં **પારડી તાલુકો** આવેલો છે. ચોર્યાસી તાલુકાના ઉપરી જેમ મામલતદાર છે, તેમ આ બધા તાલુકાના ઉપરી પણ મામલતદારો છે. એ બધા મામલતદારોના ઉપરી કલેકટર સાહેબ છે. તે સુરતમા રહે છે.

આ આઠ તાલુકા ઉપરાંત તેમની પડોશમાં દેશીરાજ્યો આવેલા છે. ચીખલી તાલુકાની પૂર્વમા **વાંસદાનુ સંસ્થાન છે**, અને વલસાડ તાલુકાની પૂર્વમાં **ધરમપુરનું રાજ્ય** આવેલું છે. પારડી તાલુકાની દક્ષિણમા **ડાંગનુ રાજ્ય** આવેલું છે. અને ચોર્યાસી તાલુકામા **સચીનનુ રાજ્ય** આવેલુ છે. એ ચારે નાના દેશી રાજ્યોના સમૂહપર દેખરેખ રાખવાને સરકાર તરફથી એક **પોલિટિકલ એજંટ*** રહે છે, તેમના

---

* દેશી રાજ્યોપર દેખરેખ રાખનાર સરકાર તરફનો અમલદાર

તાબાના મુલકને **સુરત એજન્સિ**+ કહે છે આ એજન્સિના પોલિટિ-કલ એજન્ટ સુરત જિલ્લાના કલેકટર સાહેબ છે.

કલેકટર સાહેબના તાબાના મુલકને "**જલ્લો**" કહે છે. આ જિલ્લાનુ નામ સુરત શહેરપરથી **સુરત જિલ્લો**× પડયુ છે.

ચોર્યાસી તાલુકાની દક્ષિણ અને પૂર્વમા, ઓરપાડ તાલુકાની પૂર્વમા, માડવી અને બારડોલી તાલુકાની પૂર્વમા અને ચીખલી તાલુ-કાના વાયવ્ય કોણમા ગાયકવાડી રાજ્ય આવેલુ છે, પણ તે સુરત જિલ્લાના કલેકટર સાહેબને તાબે નથી.

(૧) **ઇતિહાસ.**—ઉત્તરે કીમ નદીથી દક્ષિણે દમણગંગા નદી, અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્રથી પૂર્વે રાજપીપળા, ખાનદેશ, વાસદા ને ધરમપુર સુધીનો મુલક સુરત અઠ્ઠાવીસી નામે પ્રસિદ્ધ હતો એમાનો આશરે અડધો ભાગ હાલ ગાયકવાડના તાબામાં છે, અને બાકીનો અડધો ભાગ સુરત શહેર પરથી **સુરત જિલ્લો** કહેવાય છે.

સુરત જિલ્લો ગુજરાતની છેક દક્ષિણમા કીમ અને દમણગગા નદીની વચ્ચે આવેલો છે. કીમ નદી ભરૂચ જિલ્લાથી અને દમણગગા નદી થાણા જિલ્લાથી એને જુદો પાડે છે

(૨) **સીમા**—ઉત્તરે—કીમ નદી ને તેની પેલી મેર ભરૂચ જિલ્લો તથા ગાયકવાડનો મુલક, પૂર્વે—રાજપીપળા, ગાયકવાડ, વાસદા અને ધરમપુરનાં દેશી રાજ્યો, દક્ષિણે—દમણગગા નદી, દમણ ને થાણા જિલ્લો, પશ્ચિમે—અરબી સમુદ્ર.

(૩) **વિસ્તાર**—ચોર્યાસી તાલુકાથી લગભગ સોળગણો છે, એટલે

+ નાના દેશી રાજ્યોનો જથો × ઘણા તાલુકા મળીને થએલો કલેકટરના તાબાનો મુલક.

એનુ ક્ષેત્રફળ ૧૬૫૩ ચોરસ માઇલ છે. ઉત્તર દક્ષિણ લબાઇ ૮૦ માઇલ છે, અને પૂર્વ પશ્ચિમ પહોળાઇ ઉત્તરમા ૬૦ માઇલ અને દક્ષિણમા ૧૫ માઇલ છે.

(૪) **ભાગ** —સુરત જિલ્લો ત્રણ કકડે વહે ચાયલો છે. ૧) ચોર્યાસી ને ઓલપાડ તાલુકો ૨) માડવી ને બારડોલી તાલુકો. ૩) જલાલપોર, ચીખલી, વલસાડ ને પારડી તાલુકો.

(૫) **ઉંચાણ** —સુરત જિલ્લાની નદીઓનો ઢાળ પૂર્વથી પશ્ચિમનો છે. તેથી માડવી બારડોલી અને ચીખલી તાલુકાની જમીન દરીઆ કિનારે આવેલા ઓલપાડ, ચોર્યાસી, જલાલપોર, વલસાડ અને પારડી તાલુકા કરતા ઉચી છે

(૬) **ડુંગરા*** —પારનેરા ને +ડુગરી.

ખનીજ —નદીઓના મુખ આગળથી રેતી ને કાંકરા, ડુગરમાંથી સડક બાધવાના પથરા અને માડવી તાલુકામાંથી અકીકના પત્થર નીકળે છે વલસાડ પાસે ધરાસણામા મીઠું પાકે છે.

(૭) **નદીઓ** —સુરત જિલ્લાની બધી નદીઓ પૂર્વથી પશ્ચિમમા વહે છે, તેથીજ સુરત જિલ્લાનો ઢાળ પૂર્વથી પશ્ચિમનો છે.

(૧) **તાપી** —(૪૫૦×) સાતપુડા પર્વતમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે એનાપર માડવી, કડોદ, બલુધાન, ફુલપાડા, અમરોલી, રાંદેર, સુરત ને ઉમરા છે

---

* જમીન વધીને ઉચી થઇ હોય તેને ટકરા કહે છે, ઉચા ટેકરાને ડુગરી કહે છે અને મોટી ડુગરીને ડુગર કહે છે + સાત નાના ડુગરો પરથી એ નામ પડયુ.

× નદીની જમણી તરફના આકડા નદીની લબાઇના છે તે નદીઓની સરખામણી કરવા આપેલા છે ગોખાવવાના નથી.

(૨) **મિંઢોળા**—(૪૦) ખાનદેશ અને સુરત જિલ્લાની વચ્ચેના ડુગરમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર બારડોલી, કઠોલી, લાછપોર ને ઉંભેર છે.

(૩) **પૂર્ણા**—(૪૦) ડાંગના જંગલના પૂર્વ ભાગમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર બુહારી, નવસારી ને જલાલપોર છે

(૪) **અંબિકા**—(૪૦) ડાંગના ડુંગરમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર ઉનાઈ, મટવાડ, કઠોલી ને બીલીમોરા છે

(૫) **ઔરંગા**—(૧૨) ધરમપુરના ડુગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર વલસાડ ને કોસબા છે

(૬) **પાર**—(૨૦) પૂર્વના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર પારડી, હરીઆ, મગોદ ને ઉમરસાડી છે

(૭) **કોલક**—(૧૫) પૂર્વના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર દુકવાડા, બગવાડા ને કોલક છે

(૮) **દમણગંગા**—(૧૫) પૂર્વના ડુંગરમાથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે એનાપર દમણ છે

(૯) **કીમ**—(૭૦) રાજપીપળાના ડુંગરમાથી નીકળી ખંભાતના અખાતને મળે છે. એનાપર ઇલ્લાવ ન કઠોદરા, એ બને ગાયકવાડી છે.

(૧૦) **કાવેરી**—(૧૮) વાસદાના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબિકાને મળે છે. એનાપર દોણજા, ચીખલી ને વાઘરેચ છે.

(૧૧) **ખરેરા**—ધરમપુરના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબિકાને મળે છે.

---

(૮) **ખાડીઓ**—સેના, કણાઇ ને કોથલ

(૯) **જંગલો**—માડવી તાલુકાનુ તથા વાંસદા ને ધરમપુરના રાજ્યોનુ એમાં વાઘ થાય છે. રીંછ માંડવીના જંગલમાજ થાય છે.

(૧૦) **વરસાદ:**—૩૮થી ૮૦ ઇંચ. વલ ાડ, વાંસદા ને ધરમપો ના રાજ્યોમાં ૮૦ ઇંચ અને પારડી તાલુકામાં ૧૦૦ ઇંચ વ સાદ પડે છે દરીઆ કિનારે જેટલો વરસાદ પડે છે તેટલો જ્યાં જ્યાં જંગલો છે ત્યાં પણ પડે છે.

(૧૧) **આબોહવા**—સુરત જિલ્લો ઉષ્ણકટિબંધમાં+ આવેલો છે, છતાં દરીઆ કિનારાના તાલુકામાં અંદરના તાલુકા કરતાં તાપ ઓ ા પડે છે. પૂર્વ તરફના તાલુકામા શિઆળામાં ઠંડી અને ઉનાળામા તાપ વધારે પડે છે. માડવી તાલુકામા અને પારડી તાલુકાની પૂર્વમા જંગલો હોવાથી એ બે તાલુકાના હવાપાણી સારા નથી

(૧૨) **વનસ્પતિ**—ખજુરાં, તાડ, આમા, આમલી, વડ, લીમડા, પીપળા, જાંબુડા, બાવળ, અનનાસ અને ફણસના ઝાડો જ ગલની પેદાસમા સાગ, સીસમ, ખેર અને વાસ થાય છે.

ખજુરાં ને તાડમાંથી તાડી નીકળે છે. જેટલી તાડી આ જિલ્લામા વપરાય છે તેટલી હિંદુસ્તાનમાં કોઇ ઠેકાણે વપરાતી નથી.

(૧૩) **જનાવરો**—બળદ ગાય, ભેંસ, ઘોડા, બકરાં, ઘેટા અને ગધેડાં. જંગલી જનાવરોમાં વાઘ, દીપડા, રીંછ, તરસ શિઆળ, લોંકડી, સાબર, હરણ ને રોઝ છે. સઘળી નદીઓમાં માછલા થાય છે. કોલક નદીનાં માછલાં વખણાય છે.

(૧૪) **વસ્તી:**—૬,૫૪,૦૦૦ માણસની છે, એટલે ચોર્યાસી તાલુકાથી ૪ ગણી છે. હિંદુની ૮૬ ટકા, મુસલમાનની ૮ ટકા, પારસીની ૨ ટકા એટલે ૧૩,૧૫૬, જૈનની ૨ ટકા એટલે ૧૧,૭૮૫ એ સિવાય

\+ ઉષ્ણકટિબંધમાં સૂર્યનાં કિરણ સીધાં પડે છે, તેથી તાપ વધારે પડે છે

એ સિવાય ખ્રિસ્તી, કોળી, દુબળા, ગામતા, ચોધરા ને નાયકડા વગેરેની છે.

(૧૫) **ધર્મ:**—હિંદુ લોકો **હિંદુધર્મ** પાળે છે, તેમાં મુખ્ય શૈવ, વૈષ્ણવ, સ્વામીનારાયણ ને કબીરપંથ છે.

મુસલમાનો **મુસલમાની ધર્મ** પાળે છે, અને હજરત પેગંબર સાહેબને માને છે એમા સીઆ અને સુન્ની એવા બે પંથ છે.

પારસીઓ **જરતોસ્તી ધર્મ** પાળે છે, અને અગ્નિને પૂજે છે.

અગ્રેજ તથા દેશી ખ્રિસ્તી **ખ્રિસ્તી ધર્મ** પાળે છે, અને ઇસુ ખ્રિસ્તને માને છે.

શ્રાવક લોકો **જૈનધર્મ** માને છે, ને તીર્થંકરને પૂજે છે એમા શ્વેતાંબર ને દિગંબર એવા બે પંથ છે

(૧૬) **ભાષા**—હિંદુ અને પારસીઓ **ગુજરાતી;** મુસલમાનો ઉર્દૂ, અને અંગ્રેજ લોકો **અંગ્રેજી** બોલી બોલે છે.

(૧૭) **ધંધો**—મુખ્ય ધંધો **ખેતીનો** છે. કેટલાક **વેપાર** ને **કારીગરી** કરે છે. કેટલાક **મજુરી** ને **નોકરી** કરે છે

(૧૮) **હુન્નર**—રેશમનો ને ખરો ખોટો કસબ વણવાનો, લાકડા, સુખડ અને હાથીદાંત પર કોતરકામનો, કાપડ વણવાનો, હીંગળોક ને રસકપુર બનાવવાનો

(૧૯) **જમીન**—કાળી ગોરાટ અને બેસર+ એ ત્રણ જાતની છે કાળી જમીનમાં કપાસ, ડાંગર ને જુવાર સારી થાય છે. જમીન બહુ રસાળ છે, થોડી મહેનતે ઘણો પાક થાય છે તેથી લોકો શરીરે મજબુત નથી પણ દરીઓ પાસે હોવાથી સાહસિક છે

(૨૦) **ખેતીની પેદાશ**—ડાંગર, જુવાર, કપાસ, કોદરા, નાગલી

+ કાળી ને ગોરાટના ગુણવાળી

કઠોળ, શેરડી ને કેળા **ડાંગર**–બારડોલી,* ,જલાલપોર, ચીખલી ને વલસાડમા **જુવાર**–ચોર્યાસી, ઓરપાડ, માડવી, બારડોલી ને જલાલપોરમા **કપાસ**–ઓરપાડ, માડવી, બારડોલી ને જલાલપોરમા. **કોદરા ને નાગલી**–માડવી, ચીખલી, વલસાડ ને પારડીમા **શેરડી**–બારડોલી, જલાલપોર, ચીખલી ને પારડીમાં. **ઘઉં**–ઓરપાડમા

(૨૧) **નિકાસ**+ —રૂ, અનાજ, તુવેરની દાળ, મહુડા, ગોળ, સાગ, વાંસ, ફીત, રેશમી કાપડ, લુંગી ને કીનખાબ

(૨૨) **આયાત**×:—નાળિએર, દોરડા, સોપારી, પત્થર, લોઢાનો સામાન, ફરનીચર, કાચ, દારૂ, કોયલા, ખાડ અને વિલાયતી કાપડ

(૨૩) **રસ્તાઓ** —૧) રેલવે માર્ગ ૨) પાકી ને કાચી સડકનો માર્ગ. ૩) દરીઆ કે નદીનો માર્ગ **રેલવે**–૧) બૉમ્બે, બરોડા અને સેંટ્રલ ઇંડિઆ રેલવે. ૨) ટાપ્ટીવ્હેલી રેલવે. ૩) બીલીમોરા કાલા આંબા રેલવે

બૉમ્બે, બરોડા અને સેંટ્રલ ઇંડિઆ રેલવેના ઉત્તરથી દક્ષિણના સ્ટેશનો–કીમ, સાયણ, ઉતરાણ, સુરત, કાકરાખાડી, સચીન મરોલી, નવસારી, વેડછા, અમલસાડ, બીલીમોરા, ડુગરી, વલસાડ, પારડી, ઉદવાડા, દમણ.

ટાપ્ટીવ્હેલી રેલવે પશ્ચિમથી પૂર્વના સ્ટેશનો–કાકરાખાડી, ચલથાણ, ગગાદ્રા, બારડોલી, ટીંબરવા, મઢી.

બીલીમોરા કાલાઆંબા રેલવેના પશ્ચિમથી પૂર્વના સ્ટેશનો–બીલીમોરા, ગણદેવી, ચીખલી, રાનકુવા, ઉનાઈ

---

*નકશાનો ઉપયોગ કરવો. +બહારગામ જતો માલ. ×બહારગામથી આવતો માલ.

જંકશન+ કાકરાખાડી, બીલીમોરા

પાકી સડક—સુરતથી ઓરપાડ થઈ હાસોટ જવાની, સુરતથી દાડી, ધુળીઆ અને ચીખલી જવાની કીમથી તડકેશ્વર થઇ માંડવી જવાની; માડવીથી દેવગઢ જવાની, બીલીમોરાથી ચીખલી થઇ વાસદા જવાની, વલસાડથી ધરમપુર જવાની

બંદરોx—ભગવા સુરત, નવસારી, બીલીમોરા, વલસાડ, ઉમરસાડી, કોલક. એમા સુરત, બીલીમોરા ને વલસાડ મુખ્ય છે.

(૨૪) **જાત્રાનાં ઠેકાણાં.**—હિંદુના—ફુલપાડા, ઉમરા, ભીમપોર, મોરા, કુતા ને બહુધાન પારસીનુ—ઉદવાડા.

(૨૫) **હવાખાવાની જગા**—હજીરો (ઠંડે), ડુમસ, ભીમપોર ને તીથલ.

(૨૬) **પ્રખ્યાત સ્થળો.***—સુરત, રાંદેર, સચીન, ડુમસ, ભીમપોર, ઓરપાડ, સુવાળી, હજીરો, મોરા, સરસ, માડવી, ~~તડકેશ્વર~~, બહુધાન, બારડોલી, કડોદ, વાલોડ, જલાલપોર, નવસારી, બીલીમોરા, અમલસાડ, સીસોદરા, ચીખલી, ખેરગામ, વલસાડ, તીથલ, પારડી, બાલદા, બગવાડા, કુતા, ઉદવાડા, કોલક, ઉમરસાડી, ઉનાઇ, વાસદા ને ધરમપુર.

(જલ્લામાંનાં મુખ્ય ખાતાં, અધિકારીઓ અને તેમનાં કામકાજ

(૨૭) **રાજરીતિ**—જિલ્લામાં અગ્રેજ સરકારે પોતાના રાજ્યનો વહીવટ ચલાવવા માટે નીચે પ્રમાણે જુદા જુદા ખાતા સ્થાપ્યા

+ જ્યાં આગગાડીના રસ્તા મળે છે તે. x નદી કે દરીઆ કાઠે આવેલું ગામ કે જ્યાથી ઘણો માલ વહાણ મારફતે આવ જા થતો હોય તે * વિશેષ હકીકત રાજકીય વિભાગોમા જુઓ.

છે તથા તેના અધિકારીઓ નીમ્યા છે

(૧) **મહેસુલી ખાતું**:—જિલ્લાનો કારભાર કરનાર મુખ્ય અમલદાર **કલેકટર** સાહેબ છે. એમને મદદ કરવાને આસિસ્ટંટ કલેકટરો, ડેપ્યુટી કલેકટરો, એક ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી કલેકટર અને એક હજુર ડેપ્યુટી કલેકટર હોય છે દરેક તાલુકામા તેમને મદદ કરવાને મામલતદારો રાખેલા હોય છે. એ બધા અમલદારો જમીનનુ મહેસુલ ઉઘરાવે છે, અને ફોજદારી નાના ગુનાઓનો ઇન્સાફ કરે છે. જ્યારે ફોજદારી ગુનાનો ઇન્સાફ કરે છે ત્યારે તેઓ માજિસ્ટ્રેટ કહેવાય છે.

(૨) **ન્યાયખાતું**:—લેણદેણ સબંધી તથા મોટા ફોજદારી ગુના જેવા કે ચોરી, ખૂન, લૂટફાટ વગેરેનો ઇન્સાફ કરવાને જિલ્લામાં ન્યાયખાતાના મુખ્ય અમલદાર **ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજ-સેશન્સ જડજ** હોય છે એમના હાથ નીચે મુન્સફો હોય છે. સુરતમા એક સેશન્સ જડજ-ડિસ્ટ્રિક્ટ જડજ, બે મુન્સફ અને એક સ્મૉલકૉઝ જડજ છે, ઓરપાડ ને વલસાડમા એકેક મુન્સફ છે

(૩) **પોલીસ ખાતું**—ગુના થતા અટકાવવાનુ તથા ગુનેગારોને પકડી તેઓનો ઇન્સાફ કરાવવા માજિસ્ટ્રેટ આગળ રજુ કરવાનુ કામ જિલ્લાના મુખ્ય અમલદાર **પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટનું** છે એમને મદદ કરવા ડેપ્યુટી પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ, પોલીસ ઇન્સ્પેકટરો અને સબ ઇન્સ્પેકટરો હોય છે.

(૪) **બાંધકામ ખાતુ**-સરકારી મકાનો, પૂલો વગેરે બાધવાનુ તથા સમરાવવાનુ કામ કરનાર જિલ્લામા બાધકામ ખાતાના મુખ્ય અમલદાર **એક્ઝિક્યુટિવ એન્જીનીઅર** છે એમની મદદમા ઓવરસિઅરો હોય છે.

(૫) **દવાખાતું**—સરકારી નોકરો તથા ગરીબોની દવા કરવા માટે જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમા એક મોટી હોસ્પિટાલ હોય છે તેના ઉપરી **સિવિલ સર્જન** છે. એમના હાથ નીચે આસિસ્ટંટ સર્જન અને હોસ્પિટાલ આસિસ્ટંટો રાખેલા હોય છે સુરતમાં બે, રાંદેર, ઓરપાડ, માડવી, બારડોલી, કાલીઆવાડી, ચીખલી, બેરગામ, વલસાડ ને પારડીમા એકેક હોસ્પિટાલ છે.

(૬) **કેળવણી ખાતુ**—જિલ્લાની પ્રજાની કેળવણી પર દેખરેખ રાખવાને **ડેપ્યુટી એજયુકેશનલ** ઈન્સ્પેકટર હોય છે એ સઘળાઓ નિશાળોની પરીક્ષા લે છે, અને દેખરેખ રાખે છે.

(૭) **પોસ્ટખાતુ**—સરકારી તથા ખાનગી કાગળો વગેરે લાવવા લઇ જવા માટે દરેક મોટા ગામોમા પોસ્ટઓફિસો હોય છે. જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમા મોટી પોસ્ટઓફિસ હોય છે, તેના ઉપરી **હેડ પોસ્ટ માસ્તર** કહેવાય છે

(૮) **આબકારી ખાતુ**—કેફી ચીજો સરકારની પરવાનગી વગર રોપનાર અથવા વેચનારને પકડી શિક્ષાને માટે માજિસ્ટ્રેટને સોપવાનુ કામ કરે છે એ ખાતાના જિલ્લામા મુખ્ય અમલદાર **આબકારી ઇન્સ્પેકટર** છે.

(૯) **કસ્ટમ ખાતુ**—જળ માર્ગે આવતી ચીજોપર જકાત લેવાનુ કામ કરે છે. એ ખાતાના જિલ્લામા મુખ્ય અમલદાર **કસ્ટમ કલેકટર** છે.

(૧૦) **જગલ ખાતુ**—જગલોપર દેખરેખ રાખવાનુ કામ કરે છે એ ખાતાના જિલ્લામા મુખ્ય અમલદાર **ફોરેસ્ટ ઓફિસર** છે.

(૧૧) **મ્યુનિસિપાલ ખાતુ**—શહેર તથા કસ્બાઓને સાફ

રાખવાનું, પાણી પુરૂ પાડવાનુ, પ્રાથમિક કેળવણી આપવાનું, સડકો પર પાણી છાટવાનુ, અને રાતે દીવા કરવાનુ વગેરે કામ કરે છે એના ઉપરી પ્રેસિડ ટ છે. તેમને મદદ કરવાને મ્યુનિસિપાલ કમિશનર કે ચીફઓફિસર, સેક્રેટરી વગેરે હોય છે. સુરત, રાદેર, ને વલસાડમા મ્યુનિસિપાલિટી છે

ઉપર સિવાય જિલ્લામા તાર ખાતુ, રેલવે ખાતું, મીઠા ખાતું વગેરે ખાતા હોય છે, અને તે દરેક ખાતાના ઉપરી અમલદારો જુદા જુદા હોય છે

(૨૮) રાજકીય વિભાગો—સુરત જિલ્લાના આઠ તાલુકા પાડેલા છે તેના નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) **ચોર્યાસી.** (૨) **ઓરપાડ** (૩) **માંડવી** (૪) **બારડોલી** (૫) **જલાલપોર.** (૬) **ચીખલી.** (૭) **વલસાડ** (૮) **પારડી**

ચોર્યાસી તાલુકો.*

આ તાલુકામા ચોર્યાસી ગામ હતા તેથી એ નામ પડ્યુ છે

સીમા—ઉત્તરે—ઓરપાડ તાલુકો ને તાપી નદી, પૂર્વ—ગાયકવાડનુ રાજ્ય, દક્ષિણે—ગાયકવાડનુ રાજ્ય ને મિંઢોળા નદી, ને પશ્ચિમે—અરબી સમુદ્ર તથા ઓરપાડ તાલુકો છે

નદી—તાપી ને મિંઢોળા. **વસ્તી×**—૧,૬૫,૦૦૦ માણુસની છે સુરત શહેરની વસ્તી બાદ કરતા તાલુકાની વસ્તી ૫૦,૦૦૦ માણુસની છે.

---

* વિશેષ હકીકત **સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાના** "ભૂગોળ શિક્ષક" મા જુઓ.

× વસ્તીના આકડા ગોખાવવાના નથી. પોતાના તાલુકા કરતાં વસ્તી વધારે છે કે ઓછી તે જાણુવા માટે છે.

મુખ્ય ગામો:—સુરત* (૧,૧૪,૮૦૦) તાપી નદીના ડાબા કાંઠા પર જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર ને બંદર છે. બરફી, પાપડી, જમણુ, કીનખાબ, હાથીદાંત ને સુખડના કોતરકામને માટે પ્રખ્યાત છે. **રાંદેર** (૧૦,૫૦૦) તાપી નદીના જમણા કાઠાપર કસ્બો છે. એમા સુન્ની વહોરાની વસ્તી વધારે છે. **કતારગામ**—કંતારેશ્વર મહાદેવના દહેરાને માટે તથા પાપડીને માટે પ્રખ્યાત છે. **ભાઠા, કુંભારીઆ, ઉમરા**—એમાં રામનાથ ઘેલાની જાત્રા ભરાય છે. **અમરોલી**—પહેલવહેલી રેલવે અહીં સુધી થઇ હતી. **કોસાડ, વરાછા**—અહી પાણીની ટાકી છે **ફુલપાડા**—એ જાત્રાનું સ્થળ છે અહીં હિંદુ લોકો મુડદા દાટે છે તથા બાળે છે. **ભીમપોર** ને **ડુમસ**—એ સચીનના નવાબના તાબામા છે. એ બે હવા ખાવાના ઠેકાણા છે. **સચીન**—એ નવાબ સાહેબની રાજધાનીનું મથક છે.

સ્ટેશન —ઉતરાણ, કાકરાખાડી ને સચીન

પેદાશ —રૂ ને જુવાર.

વિશેષ હકીકત —આ, તાલુકો બધા કરતાં નાનો છે. આ તાલુકાની દક્ષિણમા ગાયકવાડી રાજ્યમા મરોલી સ્ટેશન છે.

ઓરપાડ તાલુકો.

સીમા —ઉત્તરે-કીમ નદી, દક્ષિણે-તાપી નદી ને ચોર્યાસી તાલુકો, પૂર્વ-ગાયકવાડનુ રાજ્ય, ને પશ્ચિમે-ખંભાતનો અખાત છે

નદી —કીમ ને તાપી. **ખાડી**.—સેના.

વસ્તી —૬૨,૦૦૦ માણસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામો —ઓરપાડ-સેના ખાડી પર તાલુકાનુ મુખ્ય

ગામ છે. અહીં મુન્સફ કોર્ટ છે. રાંદેરથી ઓરપાડ સુધી પાકી સડક છે. **કુડસદ, ભગવા ને દાંડી**–એ બે બંદરો છે. **સુહાલી**–સુરતથી પશ્ચિમે બાર માઇલ પર બંદર છે. અહીં અંગ્રેજ, વલંદા ને ફ્રેંચના વહાણો લંગારાતા હતા. **સરસ**–એમાં સિદ્ધનાથ મહાદેવની અને **મોરા**–એમા કુવાની જાત્રા ભરાય છે. **હજીરો**–એ હવા ખાવાનું સ્થળ છે, અહીં દીવાદાંડી છે, ગામનુ નામ ઢઉ છે. **કીમ ને સાયણ**–એમા કપાસ લોઢવાના જંતો છે.

સ્ટેશન·—કીમ ને સાયણ.

પેદાશ—ઘઉં, જુવાર ને કપાસ.

વિશેષ હકીકત.—આ તાલુકો બધા તાલુકા કરતા મોટો છે. કાળી જમીન હોવા છતાં વરસાદ ઓછો પડે છે તેથી ડાંગરનો પાક થતો નથી.

માંડવી તાલુકો.

આ તાલુકાના સાત ટપ્પા એટલે ભાગ કર્યા છે. માંડવી, બહુધાન, પાતાલ, દેવગઢ, દઢવાડા, હવેલી અને બારગામ.

સીમા.—ઉત્તરે–ગાયકવાડનુ રાજ્ય; દક્ષિણે–તાપી નદી ને બારડોલી તાલુકો, પૂર્વે–રાજપીપળા સંસ્થાન, ને પશ્ચિમે–ગાયકવાડનું રાજ્ય છે.

નદીઃ—તાપી અને એને મળનારી વ્રેહ.

વસ્તી·—૫૪,૦૦૦ માણસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામો—**માંડવી**–તાપી નદીપર તાલુકાનુ મુખ્ય ગામ છે. એમા હોસ્પિટાલ છે. **બહુધાન***–તાપી નદીપર જાત્રાનું સ્થળ

*બહુધાન્ય ઉપરથી એ નામ પડયું.

છે, અહીં બાર બાર વરસે જાત્રા ભરાય છે. ઘંટોલી ને તડકેશ્વર

પેદાશ—કોદરા, ડાગર, જુવાર, રૂ ને દીવેલી.

વિશેષ હકીકત—માંડવી, ચીખલી, વલસાડ ને પારડીમા ચોધરા ને નાયકડાની વસ્તી છે તેથી એ લોકો કોદરા ને નાગલી પકવે છે જંગલને લીધે આ તાલુકાના પાણી ખરાબ છે.

વરેલી ગામ આગળ તાપી ને વ્રેહ નદી મળે છે. દેવગઢ તથા પાતાલમા ડુગરો આવેલા છે. અહીના જંગલમાં વાઘ તથા રીંછ થાય છે ચોમાસામા અશ્વિનીકુમારથી બહુધાન સુધી નાની આગબોટ ફરે છે.

બારડોલી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે-તાપી નદી ને માંડવી તાલુકો; પૂર્વે-ગાયકવાડનું રાજ્ય, દક્ષિણે-પૃર્ણા નદી, ગાયકવાડનુ રાજ્ય ને જલાલપોર તાલુકો. ને પશ્ચિમે-ગાયકવાડનુ રાજ્ય છે

નદીઓ—તાપી, મિંઢોળા, પૂર્ણા ને એને મળનારી જાખરી.

વસ્તી—૮૫,૦૦૦ માણસની લગભગ છે

મુખ્ય ગામો:—બારડોલી-મિંઢોળા નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય ગામ છે **કડોદ**-તાપી નદીપર છે એમાં ઇમારતી લાકડાંનો વેપાર ચાલે છે. **સરભોણ**, **વાલોડ**-જાખરી નદીપર પેટામહાલ છે એમા મહાલકરી× રહે છે **મોતા**, **વરાડ**, **બુહારી**-પૂર્ણા નદીપર **ઢેગામ**, **વાંકાનેર**-એમા ભાત સારૂ થાય છે. **કસવાવ**.

રેલ્વે સ્ટેશન—બારડોલી, ટીંબરવા ને મઢી.

પેદાશ:—ડાગર, જુવાર, કપાસ ને શેરડી.

× મામલતદારથી ઉતરતી પંક્તિનો અમલદાર.

જલાલપોર તાલુકો.

આ તાલુકો પૂર્ણા અને અબિકા નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા —ઉત્તરે–પૂર્ણા નદી, ગાયકવાડનુ રાજ્ય ને બારડોલી તાલુકો, પૂર્વે–ગાયકવાડનુ રાજ્ય, દક્ષિણે–અબિકા નદી ને ગણદેવી પરગણું, ને પશ્ચિમે–અરબી સમુદ્ર છે

નદી —પૂર્ણા ને અબિકા, એ બને અરબી સમુદ્ર મળે છે.

. **ખાડી** —કનાઇ.

વસ્તી —૮૦,૦૦૦ માણસની લગભગ છે

મુખ્ય ગામો —**જલાલપોર**–પૂર્ણા નદી પર તાલુકાનુ મુખ્ય ગામ છે એની પૂર્વમા ગાયકવાડનો **નવસારી** કસ્બો છે, ત્યાનો ગોળ વખણાય છે **મટવાડ, કાલીઆવાડી**–એમા હોસ્પિટાલ છે. **અબ્રામા, અમલસાડ, કછોલી, આટ, ખરસાડ, અષ્ટગામ, પનાર** ને **સીસોદરા**–એમાં કપાસ લોઢવાનો સચો છે.

. **સ્ટેશન** —નવસારી, વેડછા ને અમલસાડ.

પેદાશ —જુવાર, ડાગર રૂ, તલ, શેરડી, અનનાસ, ફણસ ને કેરી

વિશેષ હકીકત —અમલસાડની આજુબાજુના ગામની જમીન આખા ગુજરાતમા સૌથી વધારે રસાળ છે આ તાલુકાની જમીન ઘણી રસાળ છે તેથી આ તાલુકામા વલસાડ તાલુકા સિવાય બીજા તાલુકા કરતા વસ્તી વધારે છે તથા મોટાં ગામો ઘણા છે આ તાલુકામા કેરી, અનનાસ, ફણસ ને કેળા સારા થાય છે.

આ તાલુકાની દક્ષિણે અને ચીખલી તાલુકાની પશ્ચિમે ગાયકવાડી ગણદેવી પરગણુ આવેલુ છે. ત્યાનો ગોળ વખણાય છે. બીલીમોરા જકશન અને ગણદેવી સ્ટેશન છે

ચીખલી તાલુકો.

સીમા—ઉત્તરે-અંબિકા નદી ને ગણદેવી પરગણું, પૂર્વે-વાસદાનુ રાજ્ય, દક્ષિણે-ધરમપુરનુ રાજ્ય; પશ્ચિમે-ગણદેવી પરગણું ને વલસાડ તાલુકો છે

નદી—અંબિકા અને એને મળનારી કાવેરી તથા ખરેરા.

વસ્તી—૬૦,૦૦૦ માણસની લગભગ છે

મુખ્ય ગામો—**ચીખલી**-કાવેરી નદીપર તાલુકાનુ મુખ્ય ગામ છે. **દેગામ, ખેરગામ**-એમા હોસ્પિટાલ છે. **આલીપોર ને ગણદેવા**

સ્ટેશન—ચીખલી ને રાનકુવા

પેદાશ—ડાગર, કોદરા, દીવેલી ને શેરડી

વિશેષ હકીકત—આ તાલુકાની પૂર્વ તરફ ગાયકવાડ, વાંસદા ને ધરમપુરના રાજ્યોની હદ મળે છે ત્યા આગળ વાસદાથી ઉત્તરે ૬ માઇલ પર અંબિકા નદીપર દેવકી ઉનાઇનો ઉના પાણીનો કુંડ છે, અહી દર વરસે ચૈત્ર સુદ ૧૫ જાત્રા ભરાય છે ઉનાઇ સ્ટેશન છે

વલસાડ તાલુકો.

આ તાલુકો અંબિકા ને પાર નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા—ઉત્તરે-અંબિકા નદી ને ગણદેવી પરગણુ, પૂર્વે-ચીખલી તાલુકો ને ધરમપુરનુ રાજ્ય, દક્ષિણે પાર નદી, ને પશ્ચિમે અરબીસમુદ્ર છે.

ડુંગરો—ડુગરી, પારાનેરા-એનાપર માતાનુ દેહરૂ છે.

નદી—અંબિકા, કાવેરી, ખરેરા, ઔરગા ને પાર.

વસ્તી—૯૦ ૦૦૦ માણસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામો—**વલસાડ**-કાવેરી નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય ગામ

તથા બંદર છે. આ બદરેથી ઇમારતી ને બાત્રણના લાકડાં, અનાજ, ગોળ ને ઇંટ બહારગામ જાય છે છરવાડા, ભેદલી, માલવેણ, ઉડાચ, બીગરી, કોસંબા એમા દીવાદાડી છે હરીઆ.

સ્ટેશન —ડુગરી ને વલસાડ.

પેદાશ:—ડાગર, કોદરા, દીવેલી, નાગલી, ચણા, વાલ, કેરી ને કેળા.

વિશેષ હકીકત —વલસાડથી પશ્ચિમમા બે મૈલપર તીથલ હવા ખાવાનુ સ્થળ છે. ડુંગરી સ્ટેશનથી પશ્ચિમમા એક ગાઉ ઉપર ધરાસણાગાં મીઠું પાકે છે. આ તાલુકામાં પાલન નામનું મોટું તળાવ છે તેમા કમળનાં ફૂલ, પોયણી ને શીંગોડા પુષ્કળ થાય છે. અંબિકા ને ઔરગા નદીના કાઠાપરની જમીન વધારે રસાળ છે.

પારડી તાલુકો.

આ તાલુકો સુરત જિલ્લામાં સૌથી દક્ષિણમા પાર ને દમણગગા નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા —ઉત્તરે-પાર નદી, પૂર્વે-ધરમપુરનુ રાજ્ય; દક્ષિણે-દમણગગા નદી, ને પશ્ચિમે-અરબી સમુદ્ર છે.

નદી —પાર, કોલક ને દમણગગા, એ ત્રણે અરબી સમુદ્રને મળે છે. કોલક નદીનાં માછલા વખણાય છે.

ખાડી —કોથલ, એ પાર ને કોલક નદીની વચ્ચે આવેલી છે

વસ્તી —૫૮,૦૦૦ માણુસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામો —પારડી-પાર નદીપર તાલુકાનુ મુખ્ય ગામ છે. બગવાડા-કોલક નદીપર છે અહીં કિલ્લો છે. કુંતા-એમાં દર વરસે કુંતેશ્વર મહાદેવની જાત્રા ભરાય છે. ઉદવાડા-પારસીઓનુ

જાત્રાનુ ઠેકાણું છે **કોલક**-કોલક નદીપર બન્દર છે **ઉમરસાડી**-પાર નદીપર બન્દર છે.

સ્ટેશન—પારડી, ઉદવાડા ને દમણ.

પેદાશ—ડાગર, કોન્દ્રા, દીવેલી, શેરડી, નાગલી, ચણા ને વાલ.

સુરત એજન્સિ.

સુરત જિલ્લાની પાસે આવેલાં સચીન, વાસદા, ધરમપુર અને ડાગનુ રાજ્ય સુરત એજન્સિને નામે ઓળખાય છે સુરત જિલ્લાના કલેકટર આ ચારે નાના રાજ્યોના પોલિટિકલ એજન્ટ છે. આ એજન્સિનો વિસ્તાર સુરત જિલ્લા જેટલો છે. પણ વસ્તી સુરત જિલ્લાથી ત્રીજે ભાગે એટલે ૨,૦૮,૦૦૦ માણસની છે. વાસદા, ધરમપુર અને ડાગના મુલકો જગલથી ભરપુર છે સચીન સસ્થાનની જમીન સપાટ ને રસાળ છે

સચીનનું રાજ્ય.

આ રાજ્યના ગામો ચોર્યાસી તથા જલાલપોર તાલુકામા છુટક છુટક આવેલાં છે સચીનના નવાબ જ જીરાના નવાબના વશના છે. વિસ્તાર ૬૨ ચોરસ માઇલ છે, ને વસ્તી ૨૧,૦૦૦ માણસની છે.

મુખ્ય ગામો:—સચીન-એમા નવાબ સાહેબનો મહેલ તથા તેમની કચેરી છે એ રેલવે સ્ટેશન છે **ભીમપોર** ને **ડુમસ**-દરીઆ કિનારા પર હવા ખાવાના ઠેકાણા છે. **લાછરસ** એમા મહેલ છે

પેદાશ—જુવાર, કપાસ, ડાગર ને શેરડી

વાંસદાનું રાજ્ય.

ચીખલી તાલુકાની પૂર્વમા આવેલુ છે. વિસ્તાર ૨૪૦ ચોરસ માઇલ છે, પણ વસ્તી સચીનના રાજ્યથી બમણી છે.

સીમા—ઉત્તરે-ગાયકવાડી રાજ્ય ને અંબિકા નદી, પૂર્વે-ગાયકવાડનુ રાજ્ય ને ડાંગનુ રાજ્ય, દક્ષિણે ધરમપુરનુ રાજ્ય ને નાશક જિલ્લો, ને પશ્ચિમે ચીખલી તાલુકો છે.

નદી:—અંબિકા ને એને મળનારી કાવેરી.

મુખ્ય ગામો:—**વાંસદા**-બીલીમોરાથી પૂર્વે ૨૯ માઇલપર રાજધાનીનુ મથક છે વાસદાના રાજા સોલંકી રજપુત છે. **બીનાર, કાંબળા** એ મોટા ગામ છે.

પેદાશ—નાગલી, કોદરા, મહુડા, ખજુરાં, ઇમારતી લાકડું ને સીસમ.

ધરમપુરનું રાજ્ય.

આ રાજ્ય વાસદાના રાજ્યની દક્ષિણે આવેલુ છે. વિસ્તાર ૮૦૦ ચોરસમાઇલ છે, પણ વસ્તી સચીનના રાજ્યથી પાંચ ગણી છે. કાળીપરજની વસ્તી વધારે છે. ડુંગરો ને જંગલો ઘણા છે તેથી હવા ખરાબ છે.

સીમા—ઉત્તરે-ચીખલી તાલુકો ને વાસદાનુ રાજ્ય, પૂર્વે-પેંઠ ને સુરગણાનો મુલક, દાક્ષણે-પેંઠ, દમણ ને થાણા, ને પશ્ચિમે-વલસાડ ને પારડી તાલુકા છે.

નદી—અંબિકા, ઔરંગા, વાંકી, પાર, કોલક ને દમણગંગા.

મુખ્ય ગામો—**ધરમપુર (રામનગર)**-વલસાડથી પૂર્વે ૧૮ માઇલપર રાજધાનીનું મથક છે. ધરમપુરના રાણા સીસોદીઆ રજપુત છે **રૂમલા, આછાવણી** ને **ગોડથળ** મોટાં ગામ છે.

પેદાશ:--ભાત, નાગલી ને ઇમારતી લાકડુ.

ડાંગનું રાજ્ય.

એ સહ્યાદ્રિ પર્વતની પશ્ચિમે આવેલુ છે. વિસ્તાર ૬૬૦ ચોરસ માઇલ છે, પણ વસ્તી સચીનના રાજ્યથી પોણી છે. ભીલની વસ્તી વધારે છે એના પર ભીલ સરદારોનો અમલ છે. એમાં પર્વતો અને ખીણો છે ને તેમા ઘણે ઠેકાણે ઘાડાં જંગલો છે.

મુખ્ય ગામ—ડાંગ-એ રાજધાનીનુ મથક છે.

પેદાશ—જુવાર, બાજરી, બટાટા, ઘઉ ને સાગ.

પુનરાવર્તન.

સ. ૧. સુરત જિલ્લામાં આવેલાં બંદરો અનુક્રમે ગણાવો.

સ. ૨. સુરત જિલ્લામા મોટામા મોટો અને નાનામાં નાનો કયો તાલુકો છે?

સ ૩. સુરત જિલ્લામાં આવેલા જાત્રાનાં ઠેકાણા કહો.

સ. ૪. સુરત જિલ્લામાં જ્યારે રેલવે નહોતી ત્યારે વેપાર શી રીતે ચાલતો હતો?

સ. ૫ જાત્રાથી શો લાભ?

સ ૬. ગામની હવા શહેરના કરતા સારી હોવાના કારણો ગણાવો.

સ. ૭ સુરત જિલ્લાની પાસે કઇ એજન્સિ આવેલી છે? એ એજન્સિમા કયા કયા રાજ્યો આવેલાં? અને તેમાં સૌથી મોટુ રાજ્ય કયુ છે?

સ. ૮. સુરત જિલ્લામા જંગલો કયા કયા છે? ને તેમાં શી પેદાશ થાય છે?

સ ૯. સુરત જિલ્લાના લોકો શરીરે મજબુત નથી તેનુ કારણ શુ?

સ. ૧૦. સુરત જિલ્લાની મુખ્ય નદીઓ ગણાવો.

સ. ૧૧. નીચેની જગાઓ શુ છે? ક્યાં છે? શાને માટે પ્રખ્યાત છે? સુરત, ડુમસ, તીથલ, હજીરો, બહુધાન, બારડોલી, ખેરગામ, વલસાડ, ધરાસણા, ઉદવાડા, નવસારી.

સ ૧૨. સુરત, બહુધાન, કોલક, દમણ, ચીખલી, ઓરપાડ, માડવી, બારડોલી, જલાલપોર, નવસારી, વલસાડ, પારડી, માડવી, ઉનાઇ કઇ નદીપર છે?

સ. ૧૩ તાપી, મિંઢોળા, પૂર્ણા, આબકા, ઔરગા ને કીમ નદીપર આવેલાં ગામો ગણાવો.

સ. ૧૪. પૂર્વમાંથી પશ્ચિમમા વહેનારી નદીઓ ગણાવો.

સ. ૧૫. તમે જે જિલ્લામા રહો છો તેમાં કયા કયા તાલુકા છે? અને તે તાલુકાઓ તમારા તાલુકાથી કઇ દિશામા છે?

સ. ૧૬. ઓરપાડ, માંડવી, બારડોલી, વાલોડ, જલાલપોર, નવસારી બીલીમોરા, વલસાડ, વાસદા, ઉનાઇ, ઉદવાડા સુરતથી કઇ દિશામા છે?

સ. ૧૭. પારસી લોકોનુ જાત્રાનુ ઠેકાણું કયુ અને તે કયા આવ્યુ?

સ. ૧૮. સુરત જિલ્લાના કયા કયા તાલુકા દરીઆ કિનારે આવેલા છે?

સ. ૧૯. પારડી ને માંડવી તાલુકાની હવા સારી ન હોવાનુ કારણ શુ?

સ ૨૦. સુરતથી ઉદવાડા જતાં ક્યાં કયા સ્ટેશનો અને જકશનો આવે તે અનુક્રમે ગણાવો.

સ ૨૧ સુરત જિલ્લામા કઇ કઇ રેલવે આવેલી છે?

સ. ૨૨. સુરત જિલ્લાના કયા તાલુકામા રેલવે નથી? કયા કયા તાલુકામા ડુગરો છે?

સ ૨૩. ઉમરસાડી બંદરેથી વહાણુમાં બેસી દાડી જતાં વચમા કઇ કઇ નદીઓના મુખ તથા બંદરો આવે ?

સ. ૨૪ તમે જે તાલુકામા રહો છો તેમા કયા મોટા ગામો, નદીઓ ને સ્ટેશન છે?

સ. ૨૫. માડવી ને વરીઆવ, એ બેમાં કયુ ગામ ઉચી જગા પર છે? અને તે તમે શા આધારે કહો છો

સ ૨૬ સુરત જિલ્લામાથી કયા કયા ખનીજ પદાર્થ નીકળે છે?

સ. ૨૭ સુરત જિલ્લામા કયો કયો પાક થાય છે?

સ. ૨૮ સુરત કરતા પારડીમા વધારે વરસાદ પડવાનુ કારણ શુ?

સ ૨૯ કાળી જમીનમાં કયો કયો પાક સારો થાય?

સ. ૩૦ સુરત જિલ્લાની નિકાસ તથા આયાત ગણાવો.

સ. ૩૧ સુરત જિલ્લામાં મુખ્ય કયા કયા ખાતા છે? ને તેના મુખ્ય અમલદાર કયા કયા?

સ. ૩૨ રાદેર, તડકેશ્વર, બીલીમોરા, ચીખલી, ઓરપાડ, હજીરા, વલસાડ, માડવી, તીથલ, જલાલપોર, અમલસાડ, કડોદ, નવસારી એ નકશામા બતાવો અને બારડોલીથી કેટલે અંતરે છે તે ભરીને કહો. (સૂચના–સ્કેલની સમજ આપ્યા પછી આ પ્રશ્ન પૂછવો)

સ ૩૩ સુરત જિલ્લાના દરેક તાલુકાના મોટાં મોટા બબ્બે ગામ અને નદીઓ લખો.

સ. ૩૪. તાપી, મિંઢોળા, પૂર્ણા, અંબિકા નદી કયા કયા તાલુકામાં આવી છે?

સ ૩૫ ચીખલી તાલુકાની પૂર્વમાં કયુ દેશી રાજ્ય છે? ધરમપુરની ઉત્તરમાં કયું દેશી રાજ્ય છે?

સ. ૩૬. સુરત જિલ્લાના કયા કયા તાલુકામાં મુસલમાની રાજ્ય છે?

સ. ૩૭. કલેકટર, પોલીસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ, ડિસ્ટ્રિકટ જડજ, સિવિલ સર્જન, એકિઝકયુટિવ ઇજનેર, ડેપ્યુટી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેકટરનાં કામ કહો.

સ. ૩૮. નાગલી અને કોદરાનો પાક કયા કયા તાલુકામા થાય છે અને તે ઉપરથી તમે શુ અનુમાન કરો છો?

સ. ૩૯. સુરત જિલ્લામાં દીવાદાંડી કયા કયા છે?

સ. ૪૦ કતારગામ, પારનેરા, ગણદેવી, ચીખલી, કડોદ, સરસ, જલાલપોર, દાંડી, સચીન, વાલોડ શું છે? કયા છે? શાને માટે પ્રખ્યાત છે?

સ ૪૧ પારડી તાલુકો દરીઆ કિનારે હોવા છતાં હવા સારી નથી તેનુ કારણ સમજાવો

સ. ૪૨. સુરત જિલ્લામા મ્યુનિસિપાલીટી કયાં કયાં છે? હોસ્પિટાલો કેટલી છે અને તે કયા કયા ગામોમા છે? મુન્સફની કચેરી કયા કયાં છે ને કેટલી છે?

સ ૪૩. સુરત, વલસાડ ને બીલીમોરામા વધારે વસ્તી હોવાનુ કારણ શુ?

સ. ૪૪. સુરતથી પાકી સડકને રસ્તે વાસદા જવુ હોય તો રસ્તામાં કયાં કયા મોટા ગામ આવે?

સ. ૪૫. કયા કયા તાલુકાની હવા તદુરસ્ત છે?

સ ૪૬ સુરત જિલ્લાના કલેકટર સાહેબને કયા કયા ઓદ્દા છે?

સ ૪૭ વલસાડ ને જલાલપોર તાલુકામાં વસ્તી વધારે હોવાનું કારણ સમજાવો

સ. ૪૮. ઓરપાડ તાલુકામા કાળી જમીન છતા ડાગર કેમ થતી નથી?

સ. ૪૯. **નીચેની જગાઓ નકશાના ખોખામાં પૂરો.**

સુરત, ધરમપુર, જલાલપોર, રાંદેર, વાંસદા, નવસારી, સચીન, ઉનાઇ, બીલીમોરા, ડુમસ, ઉમરસાડી, અમલસાડ, બીચપોર, કોલક, સીસોદરા, ઓરપાડ, ચીખલી, સુંહાલી, ઉદવાડા, ખેરગામ, હજીરો, કુતા, વાબોડ, મોરા, કડોદ, સરસ, બારડોલી, તડકેશ્વર, બહુધાન.

સ. ૫૦. કાંઠાના લોકોનો મુખ્ય ધંધો કયો છે ?

સ. ૫૧. કીમ સ્ટેશનથી આગગાડીમાં બેસી દમણ જતાં વચમાં કઇ કઇ નદીઓ આવે તે અનુક્રમે ગણાવો.

સ. ૫૨ તમારા જિલ્લાના જે તાલુકામાં રેલવે નથી, તે તાલુકામાં જાત્રાનું સ્થળ કયું છે ?

સ. ૫૩. ઓરપાડથી ઉમરસાડી જવુ છે તો કયે રસ્તે જશો ?

સ. ૫૪. નકશામા રેલવે અને પાકી સડક શી રીતે ઓળખાય ?

સ. ૫૫. નકશામા નીચેની જગાઓ બતાવો.

સુરત, વલસાડ, માડવી, જલાલપોર, ચીખલી, ઉદવાડા, બહુધાન, ઓરપાડ, તડકેશ્વર, બીલીમોરા, ઉમરસાડી, બારડોલી, કડોદ, અમલસાડ, તીથલ, હજીરો.

સ. ૫૬. દેવકી ઉનાઇના કુંડનુ પાણી ઉનુ શા કારણથી હશે ?

સ. ૫૭. સુરત જિલ્લામા કયાંની જમીન વધારે રસાળ છે ?

સમાપ્ત.

શુદ્ધિપત્ર—પાનું ૫ મુ લીટી ૧૭ મી પારડી તાલુકાની દક્ષિણમાં બદલે વાંસદા સસ્થાનની પૂર્વેમા વાંચવુ.

સમયસૂચક ચેતવણી.

મુખગણિતની ચોપડી ખરીદતાં પહેલાં —

"મુખગણિત શિક્ષક" જરૂર જોજો. કારણ

ટેકસ્ટ બુકસ, ઈનામ અને લાયબ્રેરી માટે મંજુર થએલા દેશી રાજ્યોમાં તેમજ ઉત્તમ સર્ટિફિકેટ પામેલા છે, કેળવણી ખાતાના અધિકારી સાહેબોના અને વિદ્વાન સદ્ગૃહસ્થોના

પ્રાથમિકશાળાના "મુખગણિત શિક્ષક"

બાળવર્ગ	રૂ ૦—૧—૦	ત્રીજા ધોરણનો	રૂ. ૦—૧—૬
પહેલા ધોરણનો	રૂ. ૦—૧—૦	ચોથા ધોરણનો	રૂ. ૦—૨—૦
બીજા ધોરણનો	રૂ. ૦—૧—૩	પાચમા ધોરણનો	રૂ ૦—૨—૦

ગ્રામ્યશાળાના "મુખગણિત શિક્ષક" તૈયાર છે.

—ત્રીજા ધોરણ માટે ગુજરાત શાળાપત્રમાં આપેલી—

'ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળ' ની— 'પ્રશ્નોત્તરમાળા.' દોઢ આનો.

'કાઠિઆવાડના મે. પો. એજન્ટ સાહેબે હુ ન ૩૩૩૧ ૧૫—૬—૧૫થી એજન્સિની સર્વ સ્કૂલોમા લાયબ્રેરી માટે મંજુર કરેલો.

સુરત શહેર તથા ચોર્યાસી તાલુકાનો— "ભૂગોળ શિક્ષક" બે આના.

સુરત જિલ્લાનો નકશો. ત્રણ આના.

રચનાર—છગનલાલ મોતીરામ શાહ. શાહપોર—સુરત.